

automatizált bibliográfiai rendszerek megjelenése nem húzza ki a talajt a bibliográfusok lába alól. Ellenkezőleg: hatékonyabbá teszi tevékenységüket.

/SZOKOLOV, A. V.: *Problemü i perspektivü avtomatizacii bibliograficeszkih proceszszov v SZSZSZR.* = *Szovetszkaja Bibliografija*, 1978. 6. sz. p. 27–36./

(Futala Tibor)

Az elektronikus információcsere várható távlati befolyása a tájékoztatástudományra

A tájékoztatástudományi szakemberek számára összeállított előrejelzés az elektronikus információcsere általános trendje alapján levont logikus következtetésekből áll és öt feltevéstől indul ki.

Első feltevés. A számítástechnika egyre gyorsabb, olcsóbb és kisebb berendezéseket állít elő. Tíz év múlva a házi számítógépek vagy terminálok olyan elterjedtek lesznek az egyes háztartásokban, akár a rádió. Az elektronikus információcsere gazdag anyaggal, olcsó áron könnyen hozzáférhető lesz bárki számára.

Második feltevés. Az emberi munkaerő, az energia és az anyag ára tovább emelkedik. A kommunikációs eszközökkel létesített kapcsolatok mai formái (telefon, posta) luxusszámba mennek. A szakemberek különböző információcsere kapcsolataik létesítésére az *olcsóbb elektronikus megoldást fogják választani.*

Harmadik feltevés. Rövid időn belül még a kisebb adatbankok is átállnak az elektronikára. Az egyes szakterületek – pl. a közgazdaság – azonban csak *akkor alkalmazzák majd az elektronikus információcsere, ha az hatékonynak bizonyul.* Amennyiben nem felel meg az igényeknek, a rendszer tökéletesítését nyilvánvalóan a tájékoztatási szakemberektől fogják várni. Hosszútávú előrejelzés szerint a tájékoztatási szakemberek bevonása a különböző szakterületek információcserejébe bekövetkezik, még mielőtt a szakemberek erre kellően felkészültek volna.

Negyedik feltevés. Nemcsak a bibliográfiai, hanem az adatinformációk számítógéppel megközelíthető mennyisége is hatalmas mértékben megnő. Az adatbankok on-line hozzáférhetősége következtében nő az ezzel kapcsolatos empirikus kutatások jelentősége, vagyis e téren is újabb feladatok várnak a tájékoztatási szakemberekre.

Ötödik feltevés. Az emberi és szervezési tényező jelentősége tovább nő. Az elméletek és kísérletek elsősorban a tudomány mozgató erejére és alkalmazására irányulnak és a tervezés és irányítás szervezési problémáihoz kapcsolódnak. Míg a tájékoztatási szakemberek ma

még az információs munka szűkebb területéhez állnak közel, *hatáskörük a jövőben számos rokon területhez – pszichológiához, szociológiához, politikához, ügyvezetéshez stb. – kapcsolódva mélyül és szélesedik.*

Az on-line irodalomkutatás és szelektív információszolgáltatás fejlődése és közvetlen hozzáférhetősége mellett az elektronikus információcsere révén igen *jelentőssé válik a visszacsatolás lehetősége* nem csupán az információszolgáltatásokban, hanem például a tömegkommunikációs eszközök terén és a filmiparban is. Az elektronikus információcsere döntő szerephez jut többek között a közgazdaságban, az oktatásban, a könyvtárügyben, nem is szólva a távközlésben és számítógépiparban jelentkező közvetlen hatékonyságáról.

A sok szakterületet befolyásoló *technológia azonban maga is változik*, a 80-as évek elektronikus információcsereje a maival kevés hasonlóságot mutat. Az új lehetőségek sokrétűsége talán az eddiginél is zavaróbb útvesztőt jelent majd a felhasználó számára. A kiutat ismét csak a tájékoztatási szakembereknek kell megtalálniuk.

Az új gyakorlat megteremtí a maga tudományos alapjait, és új fogalmakat vagy *nagyobb változásokat hoz a tájékoztatástudomány jelenlegi fogalmkörébe.* Más jelentést kaphat a közösség mai fogalma is, az információcsere résztvevői többértű kapcsolatba kerülhetnek egymással. Változik az ember–gép kapcsolat is. A tájékoztatási szakembernek az adat–ember–gép komplex rendszerén kell úrrá lennie.

A 2000 körüli elektronikus információcsere feltehetően elősegíti komplex feladatok megoldását, amihez a mai lehetőségeket meghaladó együttműködésre, közös tevékenységre van szükség. A tájékoztatástudomány feladata lesz, hogy az ehhez szükséges és a kooperációs adatbankok és hálózatok segítségével rendelkezésre álló *közös szellemi érték fogalmát, mozgatóerejét, valamint hatékony felhasználásának feltételeit felderítse.*

KOCHEN, M.: *Long-term implications of electronic information exchanges for information science = Bulletin of the American Society for Information Science*, 4. köt. 5. sz. 1978. p. 22–23./

(Dezső Zsigmondné)

A Viewdata rendszer ismertetés és bibliográfia

Az Egyesült Királyságban az első televíziós szöveges információszolgáltatás (teletext-típusú rendszer), a *BBC Ceefax* elnevezésű rendszere 1974-ben indult. Azóta a távközlési technika sokat fejlődött, és közel van az az idő, amikor pl. bárki percek alatt egy áruházi katalógusból kiválaszthat és megrendelhet egy háztartási gépet vagy lefoglalhat egy nyári utazást képernyőn keresztül.

A teletext rendszerek lényege, hogy egy speciális alkatrészsel kiegészített vagy átalakított *normál műsorvevő tv-készülék* segítségével a néző *gombnyomással kiválaszthatja* egy száz vagy több oldalból álló gépi adattárból az *öt érdeklő szövegoldalt*. Természetesen az adatokat tartalmazó oldalakhoz index is tartozik, amely a felhasználót – kívánságra – tájékoztatja arról, hogy a rendszerben lévő információk mely oldalakon találhatóak. E rendszerek általában a legújabb hírekről, tv-műsorokról, időjárásról, tőzsdei árfolyamokról, sporteseményekről stb. tájékoztatnak.

A teletext rendszerek a *625 soros PAL színes* televíziós műsorszórási rendszer szabad – a tv-műsorokhoz nem használt – sorait használják ki. A szöveges információs rendszerek négy szabad sort hasznosítanak, tehát a teletext-adás és a műsoradás azonos tv-csatornát használ fel egyidejűleg. A négy sor átviteli kapacitása lehetővé teszi, hogy egy teletext oldal információtartalmát 0,25 másodperc alatt lehessen átvinni. 100 képpoldalnyi adat átviteléhez tehát 25 másodpercre van szükség; a nézőnek egy kiválasztott oldal megjelenéséig és a képernyőn való megállításáig átlag 12,5 másodpercet kell várnia.

A brit postaigazgatóság Viewdata rendszere abban különbözik a vázolt teletext rendszerektől, hogy az információk nem tv-adás, vagyis elektromágneses hullámok útján jutnak el a felhasználóhoz, hanem *normál telefonvonalon keresztül*. A szűk sávzélességű, kapcsolt telefonvonalak adott idő alatt kevesebb információt tudnak átvinni, mint az előbbi rendszerek: egy oldal felépítéséig néhány másodperc is eltelik. Előnyt jelent viszont az, hogy a felhasználó billentyűk segítségével *ugyanazon a telefonvonalon utasításokat küldhet vissza a számítógépnek*, így ez a rendszer interaktív.

A mágneslemezen tárolt több ezer oldalnyi információ közvetlenül, percek alatt elsajátítható módon hozzáférhető. A rendszer azt is lehetővé teszi, hogy a felhasználó ne csak kereséssel kapcsolatos utasításokat közölhessen, hanem pl. átutalásról, áruvásárlásról is intézkedhessen.

A teljes adattár *több intézmény, vállalat adatait tartalmazza*. Az egyes intézmények időközben megváltozott adataikat szintén a kapcsolt telefonhálózaton keresztül táplálhatják be a központi számítógép tárolójába, ahol a régi adat törlődik.

Az eredeti postai Viewdata szolgáltatás ma *Prestel* márkanéven ismert és védjegyzett, a *Viewdata* szó pedig a hasonló rendszerek gyűjtőnévévé vált. A Prestel jelenleg kísérleti jelleggel üzemel az Egyesült Királyságban, kb. 150 információszolgáltató vállalat és 1000 felhasználó részvételével. Nyilvános bevezetésére 1979-ben kerül sor, ami után egyre több új információszolgáltató intézmény, vállalat bekapcsolódása várható.

Egy nemrégiben kötött szerződés értelmében a Prestel rendszerű információszolgáltatást az NSZK-ban is bevezetik, és hamarosan Hollandiában, Finnországban és

Hong-Kongban is hozzáférhető lesz. Küszöbön áll egy amerikai vállalattal kötendő szerződés is.

A brit postaigazgatóság szerint 1980-ra a Prestelre fordított költségek elérik a 35 millió fontot, amiből 23 milliót tesznek ki a Londonban és öt angol nagyvárosban már felállított számítógép-központok. 1985-re már a legtöbb felhasználó helyi telefonhálózaton férhet hozzá a szolgáltatáshoz, amely ekkorra már 800 ezer oldalnyi információt tartalmaz majd.

A Prestel *sajátos díjszabást* vezetett be, ami lehetlenné teszi a más rendszerű számítógépes vagy on-line szolgáltatásokkal való összehasonlítást. A díjszabási rendszerben két újdonság is van: egyrészt a résztvevő információszolgáltató vállalatok által a postaigazgatóságnak fizetett hirdetési költségek, másrészt az az elszámolási rendszer, amely szerint a felhasználóknak a képernyő mellett töltött időtől függetlenül, a hívott képpoldalak száma szerint kell fizetniük.

A felhasználót terhelő költségek összetevői:

a telefonhívás díja, amely az Egyesült Királyságban óránként 0,23 és 0,9 font között változik, a napszaktól függően;

a hívott képpoldalak után fizetett díj (jelenleg 0,006 font/képpoldal);

az információszolgáltató vállalatnak fizetendő költség.

A posta részéről befektetett tőke feltehetőleg hamarosan megtérül, részben a felhasználói díjakból, részben az adatbázisokat szolgáltató vállalatoktól befolyt díjakból.

Az Egyesült Királyságban a Prestel használatához szükséges adapterrel ellátott, színes tv-készülék kb. 700 fontba kerül, ami az idők folyamán előreláthatólag annyira fog csökkenni, hogy csak 100 fonttal lesz több a hagyományos tv-készülékénél.

Az on-line rendszerekkel összehasonlítva a *Viewdata használata rendkívül egyszerű*. A rendszerben nincsenek invertált file-ok, Boole-algebrára nincs szükség, ezért széles körű elterjedése igen valószínű. Ez esetben viszont jogossá válik az az igény, hogy a Viewdata terminálokat tudományos és műszaki on-line információs rendszerekhez is fel lehessen használni. A holland *Philips cég* már készített egy illesztőegységet, amellyel a Viewdata terminál Philips számítógéppel összekapcsolható, és valószínűnek látszik, hogy a Viewdata terminálok használatának nagy on-line hálózatokhoz való kapcsolódása is nemsokára megvalósul.

A Viewdata rendszerben számos, még kiaknázatlan lehetőség van, pl. képes arra, hogy a hírdetéseket rögtön módosítsák a rendszerrel lebonyolított üzletkötések szerint (pl. árváltozások); lehetővé teszi, hogy vállalatok, üzletemberek a rendszeren keresztül érintkezzenek egymással; alkalmas arra, hogy – a már megvalósított telefonvázlóló készülékhez hasonlóan – üzeneteket tároljon és továbbítson.

A legújabb hírek szerint az Angol Szabadegyetem 200 terminális időosztásos hálózatát 1980-ra Viewdata rendszerű szolgáltatásra kívánja átalakítani.

Bibliográfia

BAIER, W.: The magic formula (Teletext) = Radio-TV-Electron, 38. köt. 3. sz. 1978. p. 12-17.

Bildschirmtext: Beschreibung und Anwendungsmöglichkeiten. Bonn, Deutsche Bundespost, 1977. 46 p.

BRANSCOMB, A. W.: The cable fable - will it come true? = Journal of Communication, 25. köt. 1. sz. 1975. p. 44-56.

Broadcast Teletext Specification. London, BBC, IBA and BREMA, 1976.

BURKITT, A.: Postmen confident that dialled data will be good viewing = Engineer, 246. köt. 6363 sz. 1978. p. 22-23.

Cable television: promise versus regulatory performance. Report prepared by the Subcommittee on Communication. Washington, US Government Printing Office, 1976.

CAWKELL, A. E.: Developments in interactive on-line television systems and Teletext information services in the home = On-Line Review, 1. köt. 1. sz. 1977. p. 31-38.

CLAASSEN, D.: Viewdata systems in Great Britain in 1979 = Nachrichten für Dokumentation, 29. köt. 2. sz. 1978. p. 94-95.

COAKLEY, F. P. - INGRAM, P. - BAKER, D.: A design for a small viewdata centre based on distributed control. International Conference on Private Electronic Switching Systems. London, IEE, 1978. p. 85-89.

DANCE, B.: TV-receiver becomes data terminal = Elektronikschau, 53. köt. 9. sz. 1977. p. 30-34.

Dutch PTT buys pilot version of Prestel viewdata system = Computer Weekly, 1978. június 15. p. 1.

EATON, D. - MONTGOMERY, W. A.: The basic principles of teletext and viewdata-I = Funkschau, 49. köt. 18. sz. 1977. p. 820-824.

EATON, D. - MONTGOMERY, W. A.: The basic principles of teletext and viewdata-II = Funkschau, 49. köt. 19. sz. 1977. p. 882-887.

The era of personal electronic communication is at hand. . . = Marketing News, 1978. június 2. p. 6.

FEDIDA, S.: Viewdata display characteristics and future enhancements. Eurocon '77 Proc. on Communications. New York, IEEE, 1977. p. 600-607.

FEDIDA, S.: The Viewdata computer = Wireless World, 84. köt. 1508. sz. 1978. p. 44-47.

FEDIDA, S.: The Viewdata computer - II. = Wireless World, 84. köt. 1509. sz. 1978. p. 73-76.

FEDIDA, S. - MALIK, R.: The Viewdata revolution. London, Associated Business Publications, 1978.

FISCHER, B.: The presentation of supplementary information on the television screen - I. = Radio Fernsehen Elektronik, 26. köt. 13. sz. 1977. p. 421-422.

FISCHER, B.: The presentation of supplementary information on the television screen - II. = Radio Fernsehen Elektronik, 26. köt. 14. sz. 1977. p. 467-469.

GABEL, J.: Viewdata - British project for a visual information system in a telephone network = Nachrichtentechnische Zeitschrift, 29. köt. 3. sz. 1976. p. 237-239.

GARFIELD, E.: Viewdata and Scitel bring interactive information-systems into the home = Current Contents, 8. köt. 41. sz. 1977. p. 5-10.

GUINET, Y.: Comparative study of broadcast teletext systems = EBU Review Technical, 1977. 165. sz. p. 242-254.

HAGSTROM, T.: Televerket as a communications business = Tele, 83. köt. 4. sz. 1977. p. 1-3.

HOOVER, R.: Raker's review = The Prestel Users Guide and Directory, 1. köt. 2. sz. 1978.

INSAM, E. - STAGG, L. J.: An integrated teletext and viewdata receiver = Sert Journal, 11. köt. 9. sz. 1977. p. 210-213.

IRMER, T.: Presentation of Bildschirmtext (Viewdata) at the '77 radio exhibition = Nachrichtentechnische Zeitschrift, 30. köt. 9. sz. 1977. p. 696-697.

ITT to enter UK Viewdata market = Computer Weekly, 1978. május 18. p. 10.

JAMES, A.: Radiotext-proposal for teletext data transmission on a subcarrier in sound broadcasting = NTG-Fachber, 56. köt. 1977. p. 123-130.

Japanese PTT Nippon Viewdata Service = Computer Weekly, 1978. május 11. p. 14.

JENSEN, S.: Teletext = Elektronik, (Dánia), 1977. 5. sz. p. 14-20.

KLEINKE, G.: Thoughts on establishing a screen-text service (International Viewdata) within the telecommunications network of the Federal Republic of Germany - I. = Funkschau, 49. köt. 17. sz. 1977. p. 791-795.

KLEINKE, G.: Thoughts on establishing a screen-text service (International Viewdata) within the telecommunications network of the Federal Republic of Germany - II. = Funkschau, 49. köt. 18. sz. 1977. p. 845-846.

MAIER, H.: Comparison of telephone teletex, and teledata communications. Eurocon '77 Proc. on Communications, New York, IEEE, 1977. p. 593-599.

Market for teletext services assessed = Financial Post, 1978. június 17. p. 4.

MOLL, G.: Videotext demonstration by the broadcasting authorities at the international radio-exhibition, Berlin 1977. = Rundfunktechnische Mitteilungen, 21. köt. 5. sz. 1977. p. 229-230.

MOORFOOT, R.: Teletext - a new dimension to broadcasting = Educational Broadcast International, 10. köt. 4. sz. 1977. p. 169-170.

MORGAN, G.: A newspaper written on your TV screen = Revue Polytechnique, 1977. 9. sz. p. 993-997.

MOTHERSOLE, P. I.: Broadcast and wired teletext systems = Sert Journal, 11. köt. 9. sz. 1977. p. 208-209.

PILZ, F.: The coded transmission of data in television = Funk-Technik, 32. köt. 20. sz. 1977. p. 347, 352-355.

Prestel business directory. London, Financial Times, 1978.

The Prestel users guide and directory. Norwich, Eastern Counties Newspapers.

REID, A.: The sky's the limit = The Prestel Users Guide and Directory. 1. köt. 2. sz. 1978.

RUSSELL, R. T.: Teletext decoder modifications = *Wireless World*, 83. köt. 1504. sz. 1977. p. 36–41.

RUSSELL, R. T.: Teletext decoder modifications = *Wireless World*, 84. köt. 1505. sz. 1978. p. 71–72.

SCHMIES, J. F. – ZIMMERMANN, R.: Realization of a computer controlled information retrieval system accessible to private users = *Nachrichtentechnische Zeitschrift*, 30. köt. 10. sz. 1977. p. 768–773.

Specification of standards for broadcast teletext signals = *IBA Technical Review*, 1977. 2. sz. p. 76–89.

TV rental companies back viewdata computer experiment = *Financial Times*, 1978. január 26. p. 5.

US market entry for UK Post Office viewdata system = *Electronic News*, 1978. március 20. p. 16.

VASUDEVA, V.: An aerial adaptor for teletext reception = *Cable Telev. Eng.* 11. köt. 1. sz. 1977. p. 14–19.

Viewdata (newsletter, első szám: 1977. augusztus.). The British Post Office, London.

Viewdata and its business implications. London Conference. London, Butler Cox and Partners, 1978.

Viewdata: the friendly living room computer = *Financial Times*, 1978. március 1.

Viewdata Information Provider's Manual. London, The British Post Office, 1976–78.

Viewdata – the newest UK invention = *Datamation*, 1978. március. p. 213–214.

Viewdata and its potential impact in the USA – A multi-client study. London, Butler Cox and Partners, 1978.

Viewdata Systems in Europe. London, Butler Cox and Partners, 1979.

Viewdata – telephone for the deaf = *Commerce International*, 1978. február 2. p. 12.

Viewdata and TV User (új negyedéves folyóirat). IPC Electrical-Electronic Press, London.

When a computer bank teams up with a TV set. = *Business Week*, 1978. június 19. p. 40E–M.

WILLIAMS, E.: Prestel and other media = *The Prestel Users Guide and Directory*, 1. köt. 2. sz. 1978.

WILLIAMS, E. – DONNELLY, M.: The design of the Prestel market research. London, The British Post Office, 1978. p. 37.

WINSBURY, R. – WILKINSON, M. – LLOYD, J.: The development story of Prestel = *Prestel Business Directory*, 1. köt. 1. sz. 1978.

WOOD, D.: The transmission of oracle data = *Cable Telev. Eng.* 11. köt. 1. sz. 1977. p. 5–12.

/Viewdata – A review and bibliography = On-line Review, 2. köt. 3. sz. 1978. p. 217–224./

(Novák István)

LIBRIS: a svéd szakkönyvtárak automatizált rendszere

1. Bevezetés

A LIBRIS-t (*Library Information System = Könyvtári Információs Rendszer*) a svéd szakkönyvtárak számítógépes rendszerének tervezték, szigorúan bibliográfiai feldolgozásra, bizonyos kapcsolatokkal más könyvtári tevékenységekhez. Fejlesztését a SAFAD (*Swedish Agency for Administrative Development = Svéd Ügyvitelfejlesztési Intézet*) és a Svéd Szakkönyvtárak Tanácsa közösen végezte. A LIBRIS-t teljesen integrált rendszernek tervezték, amelynek feladata lelőhelymeghatározás, katalógizálás, katalógusszerkesztés, gyarapítás, ideértve az időszakos kiadványok nyilvántartását is. Az utóbbi években a munkát a lelőhelymeghatározásra és a katalógizálásra összpontosították.

2. A rendszer jelenlegi helyzete

A központi számítógéphez jelenleg 14 könyvtár kapcsolódik bérelt telefonvonalon. Az input 25 programozható és mágneslemezes tárral kiegészített terminálon történhet. Az alkalmazható karakterkészlet igen nagy, 335 jelből áll, így különféle írásrendszerek és diakritikus jelek is használhatók.

1978 októberében a LIBRIS adatbázisa kb. 440 ezer tételet tartalmazott.

3. A LIBRIS által támogatott könyvtári funkciók

A LIBRIS-t hálózatként szervezték meg egyrészt, mert a könyvtárak gyarapodásának bejelentése decentralizáltan történik, másrészt, mert a svéd szakirodalom központi feldolgozása így használható fel a leghatékonyabban.

A LIBRIS elkészültéig minden szakkönyvtár maga katalógizálta külföldi beszerzéseit, s a bibliográfiai adatokat megküldte a *Royal Library*-nak, ahol a Bibliográfiai Intézet a központi katalógust szerkesztette. Így egy-egy tételet több könyvtár többször is feldolgozott. A LIBRIS egyik fő célja az így kárba vesztett idő csökkentése volt.

Jelenleg a LIBRIS-nek az a tagkönyvtára, amelyik elsőként katalógizál valamely kiadványt, a releváns adatokat bejuttatja az adatbázisba: ez az ún. *primer katalógizálás*. Azok a könyvtárak, amelyek később szerzik be ugyanezt a művet, már csak a helyi szakjellel, raktári jellel stb. egészítik ki ezeket az adatokat: ez a *szekunder katalógizálás*.